

Ljubljana

K ETIMOLOGIJI SLOVENSKEGA TOPONIMA VRHNIKA

Slovensko krajevno ime VRHNIKA srečamo:

a) na jugozahodnem robu Ljubljanske kotline, na mestu nekdanjega važnega rimskega rečnega pristanišča in pomembne trgovske ter vojaške postojanke NAUPORTUS; kraj leži v neposredni bližini močnega kraškega izvira oz. izvirov reke Ljubljanice (rimski Nauportus fluvius);

b) v Loški dolini blizu kraja Lož; tudi ta Vrhnika leži v neposredni bližini močnejšega kraškega izvira.

Lega v bližini (kraških) izvirov je po našem domnevanju – kot bomo skušali prikazati v naslednjih vrsticah – igrala pomembno vlogo pri nastanku imena VRHNIKA.

Najstarejši, latinski zapis za prvo Vrhniko beleži M. Kos (1) za leto 1300: de superiori Laybaco (= Gornja Ljubljana), a nemški za 1308: Oberlaybach (= Gornja Ljubljana), za leto 1318: Ober Laibach, za leto 1402: im dem Prunn bei Obernlaybach (pri izviru pri Gornji Ljubljani) itd., a kot najstarejši, malo prikriti slovenski zapis lahko domnevamo v zabeleženih obliki VERNICH iz leta 1481. Za VRHNIKO pri Ložu beleži M. Kos, ibid., zapis Werchniz (leta 1275), Wurchnik (1425), (ki že precej ustreza slovenski obliki Vrhnika), Werchnigk, Werchnickh (1444), Werchonick (1444), Wrchnickh (1447).

Žal pa nastanka toponima Vrhnika ne omenja ne Ramovš v svoji HGr (2) ne Bezljaj v svojih Esejih (3), pač pa le bežno omenja Skok (4), da prihaja tudi slovenski toponim Vrhnika iz *Vrh + reka*, kot je on to mislil – po našem mnenju bolj upravičeno in bolj sprejemljivo – za hrvatski toponim VRLIKA VRH RIJEKA (z disimilacijo $r - r > r - l$); po Skoku bi torej šlo za sestavljenko predloga *vrh* + samostalnik *reka*, kot slične sestavljenke dejansko srečamo tudi v slovenskih toponimih, npr. VRHKRKA (5), Vrhopolje, Vrhpeč, Vrhtribnje, a v srbohrvaščini Vrhpolje < Vrh polja, Vrhbosna, Vrhbreznica.

Če bi zgoraj omenjena Skokova domnevana sestavljenka VRHREKA, z malo težje sprejemljivo spremembo $e > i$, torej Vrhreka > Vrhnika, še bila sprejemljiva za našo prvo Vrhniko, kjer dejansko vro na dan močni vodni izviri in zato lahko sklepamo o nastali $r e k i$, pa bi to težko sprejeli tudi za drugo Vrhniko (pri Ložu), kjer je kraški vir le prešibak, da bi mogli govoriti o nekakšni $r e k i$.

Tako bi na tem mestu predložili novo, malo drugačno hipotezo (oziroma celo dve hipotezi) o nastanku toponima VRHNIKA.

I. Tudi v naši prvi domnevani osnovi – prav tako sestavljenki – bi začetni del predstavljal predlog *vrh*, medtem ko bi za drugi sestavni del predlagali samostalnik *nikva*, le-ta pa seveda potrebuje nekaj razlage in utemeljitve:

Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar, Lj., 1894, I 712, navaja glagol *nikniti* z dvojnim pomenom:

1. entspriessen (= prikliti, vzklti, pognati, izvirati); hervorkommen (pokazati se, priti na dan), hervordringen (pridreti, privreti): vlaga nikne (= vznika) iz drevesa Pleteršnik, II 812 ima tudi glagol vznikniti aufgehen, aufkeimen (v. Samen), vzklti (o semenu)

ter – zanimivo in važno za nas – samostalnik *vznikva* (das Wiederhervorkommen eines Baches = ponovno pojavljanje – privretje na dan – potoka).

2. verschwinden (= izginiti).

K temu glagolu spadajoči samostalnik navaja zopet Pleteršnik II 146: *ponikva*, tudi *pônikva* (zloženska: *potnikva*) »eine Versenkung, ein Erdloch, wo sich ein fließendes Wasser im Erdboden verliert« (ugrez, udor, usad).

Prav tako Slovenski pravopis (1962) str. 622, poleg glagola *ponikniti*, *ponikávati* navaja le besedo *ponikva* »kraj, kjer voda ponikuje«, kot tudi krajevno ime *Pônikva*, *Ponikva* (SP 1962, str. 623).

Tudi Skok, o. c., II 571, našteva za srbohrvaščino glagole *niknuti*, *poniknuti*, *znuk*, *nikniti* (izčezniti, »izginiti«) ter samostalnik *pônikva*: 1. mesto gdje voda ponire (također slov.).

2. toponim (zopet pa žal ni imena za mesto, kjer voda privre na dan!)

Ponikva torej pomeni kraj, kjer voda *ponikne*, izgine v zemljo; pri tem pa se nam vsiljuje misel, da se je morda za kraj, kjer voda privre na dan, na *vrh*, začela rabiti sestavljenka VRHNIKVA, oblika, ki bi torej predstavljala *Ponikvi* pomensko nasprotno besedo (antonim).

In kakor je Skok domneval za nastanek toponima VRLIKA disimilacija $r - r > r - l$ iz VRH RIJEKA, bi malo podobno za VRHNIKVO domnevali zelo možen disimilacijski izpad soglasnika v v zadnjem zlogu: $V - (v) : Vrhnikva > Vrhnik(v)a > Vrhnika$.

II. Malo drugačna, a zdi se nam, da tudi možna razlaga našega imena bi bila iz *Vrh* + (domnevan) samostalnik *nyrka* (= »kraj, kjer voda na dan privre, izvira«, o čemer piše Ramovš, HGr 98; tu namreč avtor za krajevno ime MIRKE pri Vrhniku (seveda le) domneva izhodiščno obliko *nyrka*. Če je ta beseda res obstajala, mislimo, da ne tvegamo preveč z domnevo, ki je Ramovš ni izrazil, da bi v zvezi s predlogom *vrh* tudi lahko vodila – zopet po disimilacijski poti – ($r - r > r - \emptyset$) do Vrhnike:

$vrh + nyrka > VRHNIKA$.

Po rokopisu prepisala
Avrelija Grad-Goriup, hči

Literatura:

(1) Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije*, II. str. 752, Ljubljana 1975

(2) F. Ramovš, *Hist. gram. slov. jezika II*, Lj. 1924

(3) F. Bezlag, *Eseji o slovenskem jeziku*, Lj. 1967

(4) P. Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III* 624, s. v. *vrh*

(5) Milko Kos, o. c. II 732: *Vrhkrka*, nekaj grad ob izviru dolenske Krke